

УДК 334 (477+520)

Тетяна Лахманюк

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ В ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ (1991–2011 РР.)

У статті авторка розглядає політичне співробітництво України та Японії, акцентує увагу на договірно-правовій базі цих контактів, досліджує напрямки політичних зв'язків, їх зміст і пріоритети.

Ключові слова: Україна, Японія, політичне співробітництво, відносини, зовнішня політика.

Із здобуттям Україною незалежності розпочався активний процес формування нової моделі міждержавних відносин. В умовах розбудови й утвердження як України, так і Японії виникає необхідність об'єктивно дослідити складний процес налагодження та розвитку українсько-японських двосторонніх відносин.

Актуальність започаткованого дослідження зумовлена тим, що наукових праць дослідницького спрямування з даної проблематики в українській історіографії практично немає. Це пояснюється незначною віддаленістю у часі, незавершеністю процесу, варіативністю двосторонніх стосунків, що вимагає подальшого ґрунтовного, цілісного й об'єктивного вивчення. Однак закономірно, що ці питання в час розвитку оновленої державності України дедалі більше стають предметом дослідження вчених. Окремі аспекти досліджуваної теми висвітлено у працях Ю. Костенка [7–8], М. Кулінича [9–10], І. Мандрик, О. Іпатюк [11].

Метою дослідження є аналіз основних подій історії налагодження і розвитку українсько-японських міждержавних взаємин. Завдання: висвітлити історико-політичні передумови та чинники налагодження українсько-японської співпраці в нових геополітичних умовах; дослідити основні тенденції процесу становлення і розвитку політичних зв'язків, механізми формування та реалізації повноцінних двосторонніх відносин; показати місце українсько-японських стосунків у структурі міжнародних відносин.

Об'єктом дослідження є історія міжнародних відносин і зовнішньої політики України та Японії в нових геополітичних умовах.

Предмет дослідження становлять головні напрямки і пріоритети політичних відносин між Україною та Японією, визначення основних закономірностей і тенденцій зародження та розвитку міждержавних взаємин, їх місце у структурі міжнародних відносин.

Повномасштабні політичні відносини почали розвиватися між двома країнами після того, як Японія визнала незалежність України 28 грудня 1991 р., а 26 січня 1992 р. встановила з нею дипломатичні відносини.

Фактично через рік японські дипломати прибули до Києва й започаткували своє посольство, яке з травня 1993 р. очолив Сьодзі Суедзава, Надзвичайний і Повноважний посол Японії в Україні, дипломат високого рівня, фахівець своєї справи.

Необхідно зауважити, що “японський напрямок” тих часів лише тільки вимальовувався серед пріоритетів зовнішньої політики України. Цілий ряд обставин перешкодив повноцінній розбудові взаємовигідних відносин між Японією та Україною. По-перше, це були часи, коли Україна ще мала певні надії на отримання будь-якої частки нерухокої власності, яка належала колишньому СРСР, а з його крахом була прибрана Росією. По-друге, відчувалася відсутність українського посольства в японській столиці. Заради об'єктивності необхідно визнати, що до середини лютого 1992 р. Україну визнали 102 країни, а встановили з нею дипломатичні відносини – 42 [16, с. 72]. А такий величезний простір, як Азіатсько-Тихоокеанський регіон, був охоплений лише двома посольствами – в Індії та КНР.

Перший “прорив” японсько-українських відносин було здійснено в березні 1994 р., коли у Києві було підписано угоду між Японією та Україною про співробітництво в галузі ліквідації ядерної зброї. З цього приводу було засновано спеціальний Комітет співробітництва. Для реалізації цього проекту японська сторона виділяла Україні 16 млн американських доларів [19, с. 6].

Другим кроком стратегічного характеру було відвідування Токіо у квітні 1994 р. першою офіційною делегацією Міністерства закордонних справ (МЗС) України на чолі з першим заступником міністра М. П. Макаревичем. Були проведені змістовні переговори, під час яких японській стороні передано проект політичного документа про принципи відносин і співробітництва між Україною та Японією; в свою чергу, представники Японії вперше висловили ідею про візит Президента України до Японії. Визначався і термін візиту – десь у новому фінансовому році, який в Японії починається з 1 квітня.

У вересні 1994 р. в Нью-Йорку в ході роботи сесії Генеральної Асамблеї ООН відбувалася зустріч Міністра закордонних справ України Г. Удовенка з Міністром закордонних справ Японії Й. Коно, під час якої остаточно виголошено спільний намір організувати візит Президента України до Японії. А вже на початку грудня вперше з’явилися й конкретні терміни цього візиту – 22–25 березня 1995 р. З початком 1995 р. відбулося декілька важливих подій, які, у свою чергу, створили певні сприятливі передумови для візиту. З січня 1995 р. був призначений, а в кінці січня прибув до Японії разом із групою співробітників Надзвичайний і Повноважний посол в Японії Михайло Шашкевич. У січні ж у рамках підготовки до візиту Київ відвідав заступник Міністра закордонних справ Японії Янагісава, а на початку березня 1995 р. перший заступник Міністра закордонних справ України Б. І. Тарасюк, перебуваючи в Токіо, фактично закінчив підготовку до цього візиту.

Офіційний візит Президента України Л. Д. Кучми до Японії (22–25 березня 1995 р.) заклав політичні підвалини співробітництва між Україною та Японією. Головні підсумки проведених у Токіо зустрічей і переговорів вмістила підписана 23 березня 1995 р. Президентом та Прем’єр-міністром Японії спільна заява України і Японії, яка стала фундаментом для якісно нового рівня українсько-японських відносин [5, с. 128].

Варто наголосити, що японським урядом Україні було надано позику в розмірі 150 млн дол. на так званий “критичний” імпорт (хімічні засоби захисту рослин).

Поряд із президентською програмою паралельно проходили зустрічі членів української делегації у міністерствах і відомствах Японії. За участю Міністра закордонних справ Г. Удовенка 22 березня 1995 р. відбулася церемонія офіційного відкриття Посольства України в Японії.

З приводу підсумків візиту Президента України японська преса одноголосно висловилася, стосовно “українського напрямку” зовнішньої політики Японії, за “... міцні зв’язки з Україною”.

Плідною є співпраця двох країн у міжнародних організаціях. Підтвердженням взаєморозуміння та високої оцінки діяльності України на міжнародній арені щодо забезпечення миру і стабільності в світі стала підтримка Японією кандидатури нашої держави під час обрання непостійних членів Ради Безпеки ООН на період 2000–2001 рр. Україна, у свою чергу, проголосувала за представника Японії К. Мацууру на виборах генерального директора ЮНЕСКО.

За всю історію двосторонніх відносин між державами відбулася значна кількість зустрічей та візитів як глав держав, так і глав урядів, міністрів закордонних справ та інших представників держав.

У 1999 р. було досягнуто домовленості щодо започаткування регулярних двосторонніх політичних консультацій на рівні заступників міністрів закордонних справ двох країн. Визначною подією стало підписання міністрами закордонних справ угоди між урядами України і Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу, яка створює передумови для значної активізації двостороннього співробітництва в галузі технічної допомоги.

З 9 до 11 червня 2004 р. проходив офіційний візит Міністра закордонних справ України К. Грищенка до Японії, у ході якого відбулися його зустрічі з Міністром закордонних справ Й. Кавагуті, Державним міністром із питань оборони С. Ісібою, Міністром освіти, культури, спорту, науки та технологій Т. Кавамураю, Головою парламентської Асоціації японсько-української дружби Х. Янагісавою, Головою правління Японського банку міжнародного співробітництва К. Сінодзавою, Головою Комітету ділового співробітництва з Україною Дз. Терасімою і Віце-головою Комітету ділового співробітництва з новими незалежними державами Японської федерації бізнесу Т. Цудзі. Констянтин Грищенко також відвідав м. Нагасакі, де зустрівся з керівництвом місцевих органів влади, представниками наукових кіл.

Визначною подією візиту стало підписання Міністром закордонних справ Угоди між урядом України й урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу, яка створила передумови для значної активізації двостороннього співробітництва в галузі технічної допомоги.

Також відбулися зустрічі В. Ющенко 20–23 липня 2005 р. з членами парламентської Асоціації українсько-японської дружби, керівництвом Японського банку міжнародного співробітництва і Токійської фондової біржі.

На початку 2006 р. відбулася зустріч Президента України та Прем'єр-міністра Японії, де було досягнуто домовленості про створення двосторонньої міжурядової комісії на рівні міністрів закордонних справ. Як зазначив В. Ющенко, Україна зацікавлена у підтримці Японією проектів в екологічній сфері, у співробітництві в рамках Кіотського протоколу, в активізації співпраці з Японією з кредитування пріоритетних проектів, інвестування у космічну галузь, літакобудування.

Після закінчення зустрічі Президент України та Прем'єр-міністр Японії підписали “Спільну заяву щодо нового партнерства у XXI ст. між Україною і Японією”. За результатами переговорів про вступ України до СОТ підписано “Двосторонній протокол про доступ до ринків товарів і послуг між Україною і Японією”.

24–30 квітня 2006 р. відбувся візит до Японії Міністра освіти і науки України Ніколаєнко.

16–18 травня 2006 р. в Україні побував заступник Міністра закордонних справ Японії Яті, а 30 червня – 1 липня – Асо Таро – Міністр закордонних справ. Після цього офіційні й напівофіційні візити стали односторонніми. Зокрема, 7–9 жовтня 2006 р. Японію відвідав Міністр культури і туризму України Ліховий, 18–20 березня 2007 р. – заступник Міністра закордонних справ України Ю. Костенко, 8–12 липня 2007 р. – Міністр транспорту та зв'язку України Рудьковський, 24–29 липня 2007 р. – Міністр охорони здоров'я України Гайдаєв, 24–26 березня 2008 р. – Міністр закордонних справ України В. Огризко, 8–11 березня 2009 р. – Міністр економіки України Данилишин, 25–26 березня 2009 р. – Прем'єр-міністр України Ю. Тимошенко, 24–25 вересня 2010 р. – Віце-прем'єр-міністр України Колесніков та Міністр культури і туризму Кулиняк, в січні 2011 р. – Президент України В. Янукович.

У 2007 р. було започатковано новий інституціоналізований формат зустрічей “ГУАМ-Японія”. В рамках цього діалогу представник японського уряду взяв участь у роботі саміту ГУАМ в Баку (червень 2007 р.), було проведено Другу (Токійську) зустріч “ГУАМ-Японія” та конференцію, присвячену 10-й річниці створення цієї інституції за участю національних координаторів організації, її генерального секретаря, представників японського уряду, політичних і наукових кіл Японії (4–7 грудня 2007 р.).

У 2008 р. механізм взаємодії “ГУАМ-Японія” було продовжено у рамках саміту в Батумі (30 червня – 1 липня 2008 р.) та на міністерському рівні під час роботи засідання Ради міністрів закордонних справ ОБСЄ у Гельсінкі (4–5 грудня 2008 р.) [13].

19 лютого 2009 р. в Токіо відбулася четверта зустріч “ГУАМ-Японія” на рівні національних координаторів країн ГУАМ і спеціального представника МЗС Японії з питань ГУАМ.

Значного імпульсу подальшому розвитку та зміцненню міжпарламентських зв'язків надав візит в Україну Спікера Палати представників Парламенту Японії Т. Йокоміті (4–7 вересня 2011 р.), у ході якого відбулися зустрічі з Президентом України В. Януковичем і Головою Верховної Ради України В. Литвином. У рамках перебування в нашій державі японський парламентар відвідав також Чорнобильську АЕС для вивчення досвіду України та його використання у боротьбі з наслідками аварії на АЕС “Фукусіма-1” [10].

Отже, починаючи з 28 грудня 1991 р. (з дня визнання незалежності України Японією) між обома країнами розвиваються повномасштабні політичні відносини. Для України це співробітництво є досить важливим зовнішньополітичним фактором, оскільки в рамках багатосторонніх міжнародних структур Україна та Японія активно співпрацюють, зокрема з питань просування країнами власних кандидатур і документів у рамках міжнародних організацій та робочих органів системи ООН.

Таким чином, як і будь-яка система, яка розвивається, українсько-японські відносини мають певні етапи й цикли розвитку. Для них характерні періоди активізації та гальмування, пошуків компромісів і певного охолодження. Це пов'язано як із внутрішнім розвитком українського та японського суспільств, так із зовнішніми факторами: світовою кон'юнктурою, позицією провідних держав стосовно тих чи інших подій в світі і їх впливом на зовнішню політику України та Японії. Тому українсько-японські відносини необхідно розглядати у контексті євроінтеграційних і глобальних світових процесів, враховуючи міжнародну ситуацію, наявні інтереси провідних держав й міжнародних структур.

Список використаних джерел

1. *Алексеева В.* Стан співробітництва України з Японією [Електронний ресурс] / Валентина Алексеева. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_EN_2008/Economics/31208.doc.htm
2. *Гетьманчук О.* Україна, Японія та корисні сусіди [Електронний ресурс] / Олена Гетьманчук. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/ukrayina_yaponiya_ta_korisni_susidi-35069.html
3. *Гордієнко Л.* Українсько-японські відносини на сучасному етапі / Л. Гордієнко // Вісн. Київ. ін-ту “Слов'янський ун-т”. – К., 1998. – Вип. 1: Історія. Культура. Політол. Міжнар. відносини. – С. 37–46.
4. *Визнання внеску* Міжрегіональної Академії управління персоналом в розвиток українсько-японського співробітництва // Персонал плюс. – 2011. – №36 (441). – 13 верес.
5. *Економіка зарубіжних країн:* Навч. посіб. / За ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, К. І. Ржелішевського. – К.: ЦУЛ, 2003. – 352 с.
6. *Інтерв'ю* Надзвичайного і Повноважного Посла України в Японії М. Кулінич // День. – №141 – 2007. – С. 23–26.
7. *Костенко Ю.* Україна–Японія: грані співробітництва / Ю. Костенко // Політика і час. – 2004. – №9. – С. 3–11.
8. *Костенко Ю.* Українсько-японські відносини сьогодні / Ю. Костенко // Всесвіт. – 2004. – №11/12. – С. 33–38.
9. *Кулінич М.* Україна і Японія: глобальне партнерство і ефективна двостороння взаємодія / Микола Кулінич // Зовнішні справи. – №1 – 2011. – С. 54–58.
10. *Кулінич М.* Японці бачать в Україні серйозного партнера [Електронний ресурс] / Микола Кулінич. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/panorama-dnya/mikola-kulnich-yaponci-bachat-v-ukrayini-seryoznogo-partnera>
11. *Мандрик І. П., Іпатюк О. В.* Основні напрями українсько-японського співробітництва [Електронний ресурс] // Наконний вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Випуск 7, 2007. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nvnu/misnarod_vidnos/2007_7/2/6.pdf
12. *Нас* дивує “японське диво”, японців – наша недисциплінованість // Голос України. – 1999. – №84. – 12 трав. – С. 13.
13. *НІСД.* Приоритетні питання політики України щодо країн Азії: [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/pyt_Azya-dbec8.pdf
14. *Політичні* відносини між Україною та Японією: [Електронний ресурс] / Посольство України в Японії. – Режим доступу: <http://japan.mfa.gov.ua/ua/ukraine-japan/diplomacy>
15. *Посольство* України в Японії. Українці підтримують моральний дух японців [Електронний ресурс] / Новини від 21.03. 2011. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/japan/ua/news/detail/55562.htm>
16. *Пронь С. В.* Сан-Франциска система и страны Азиатско-Тихоокеанского региона (Япония, Китай, Корея). 1951–1991 годы / С. В. Пронь. – М., 1992. – С. 72.
17. *Пронь С. В.* Україна та Японія [Електронний ресурс] / Зовнішньополітичні відносини в ХХІ столітті // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Вип. 14. Режим доступу: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=461015>
18. *Резаненко В.* Україна–Японія // Україна і Схід: панорама культурно-спільнотних взаємин / В. Резаненко. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 160–182.
19. *Японія* – наш далекийсхідний партнер // Україна і світ. – 2002. – №191. – 16 жовт. – С. 6.

Татьяна Лахманюк

СОТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ УКРАИНОЙ И ЯПОНИЕЙ В ПОЛИТИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ (1991–2011 ГГ.)

В статье автор рассматривает политическое сотрудничество Украины и Японии, акцентирует внимание на договорно-правовой базе этих контактов, исследует направления политических связей, их содержание и приоритеты.

Ключевые слова: Украина, Япония, политическое сотрудничество, отношения, внешняя политика.

Tetyana Lakhmanyuk

**COLLABORATION BETWEEN UKRAINE AND JAPAN IN POLITICAL MEASURING
(1991–2011)**

In the article an author examines the political collaboration of Ukraine and Japan, accents attention on the base of these contacts, probes directions of political connections, their maintenance and priorities.

Key words: Ukraine, Japan, political collaboration, relations, foreign policy.